
УДК 811`44.161.2:373.374

О.М. Тищенко

Інститут української мови НАН України, м. Київ

ЕЛЕКТРОННА ЛЕКСИЧНА КАРТОТЕКА: ШЛЯХ СТВОРЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ СУЧАСНОГО СЛОВНИКАРЯ

У статті викладено засади створення Електронної лексичної картотеки (ЕЛК) як автоматизованого робочого місця сучасного словникаря. Одиниці структури ЕЛК — база мовних джерел та картотечна база, супроводжені інформаційно-пошуковою системою. ЕЛК, спрямована на виконання фундаментальних лексикографічних завдань, буде інформаційно-довідковою, дослідницькою, навчальною і редакційно-видавничою лексикографічною системою.

Ключові слова: українська лексикографія, словник, реєстр, Лексична картотека (ЛК), Електронна лексична картотека (ЕЛК), картка, мовне джерело.

Одним із основних завдань Інституту української мови НАН України є ґрунтовне вивчення лексики української мови на сучасному етапі її функціонування й розвитку та в історичній ретроспективі, у статистиці й динаміці. Результат такого багатоаспектного студіювання — словники та різнопланові дослідження. Традиції укладання фундаментальних загальномовних словників української мови — від «Російсько-українського словника» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова (1924 — 1933) до «Словника української мови» в 11 т. за заг. ред. І.К. Білодіда (1970 — 1980) — за роки незалежності поглиблено створенням «Фразеологічного словника української мови» у 2 кн. за ред. Л.С. Паламарчука та ін. (1993 — 1999), «Словника синонімів української мови» у 2 т. за ред. А.А. Бурячка, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащука та ін. (1999 — 2000), однотомного «Російсько-українського словника» за ред. В.В. Жайворонка (2003), «Російсько-українського словника» у 4 т. за ред. І.С. Гнатюк, С.І. Головащука, В.В. Жай-

© О.М. ТИЩЕНКО, 2019

воронка та ін. (2011 — 2014), однотомного тлумачного «Словника української мови» за ред. В.В. Жайворонка (2012, 2-е вид. — 2016), «Словника української мови: додаткового тому» у 2 кн., за ред. П.Ю. Гриценка, Л.В. Мовчун та ін. (2017), «Українського лексикону кінця XVIII — початку XXI ст.: словника-індекса» у 3 кн., відп. ред. П.Ю. Гриценка (2017). Сьогодні авторитетність словника забезпечують його відповідність визначеному типу, поставленим завданням і потребам користувача, можливість зворотного зв'язку з користувачем, реноме автора, глибина й тяглість лексикографічної традиції [35], а головне — повнота, максимальне охоплення лексики відповідно до типу словника, багатоаспектність і наукова обґрунтованість її опису, репрезентативний і надійний ілюстративний матеріал.

Актуальні проблеми сучасної лексикографії в Україні, розв'язання яких забезпечує належне укладання словників, полягають у: 1) створенні концепцій нових типів словників української мови XXI ст.; 2) виявленні й упорядкуванні масивів нового лексичного матеріалу, зокрема інновацій, актуалізованої й поверненої лексики, для аналізу та опису яких потрібно випрацювати спеціальні критерії й методики; 3) опануванні нових способів і засобів лексикографічного моделювання лексики для укладення традиційних, паперових словників різного типу та словників електронних, розміщених у цифровому просторі для інтерактивної роботи користувачів, самостійних словникових систем та словників у складі інших систем опрацювання українськомовної інформації.

Суспільно-політичні зрушення закономірно спричинюють активну зміну мовної картини світу — це оновлення мови: поповнення її ресурсів, зміни мовних норм і смаків тощо. Саме такий період із 1991 р., а особливо 2004 та 2013 — 2018 рр. переживають українська мова та українське мовознавство. Постає нагальна потреба осмислити та оцінити надбання мовної теорії й мовної практики, а також випрацювати критерії регулювання мовних процесів, конкретні практичні рекомендації для розв'язання завдань мовного планування в Україні, нормування української мови через кодифікацію та пропагування її оновленого літературного взірця в словниках, граматиках, правописі, довідниках з культури мови, нових підручниках і посібниках для освітньої системи [13].

Словники — це не лише продукт професійного осмислення мови, передусім актуального осердя її лексикону, а й база та інструмент для вивчення тенденцій розвитку мови в різних її територіальних, соціальних, функціонально-стильових і жанрових, авторських виявах, у сучасному її функціонуванні та в історико-культурній ретроспективі; у словнику фіксують нову лексику, з його допомогою виявляють провідні напрями, способи та засоби розвитку національного лексикону. На жаль, велика кількість сучасних лексикографічних праць в Україні хибує тим, що їх створено шляхом доопрацювання, переопрацювання українських академічних словників XX ст., передусім тлумачного «Словника української мови» в 11 т. (1970 — 1980). Традиції теоретичної й практичної вітчизняної лек-

сикографії переконливо доводять: повноцінний сучасний словник можливий лише за наявності ґрунтовно випрацьованої концепції лексикографування словникового складу; за умови високої мовознавчої та загальногуманітарної підготовки його авторів; належних джерельної бази та технологій словникової справи. Створити якісний новий словник, а не переспів уже наявних, можна лише на основі достовірної, достатньої, науково обґрунтованої лексико-ілюстративної бази, що відбиває стан лексикону на момент створення такого словника, на що звертали увагу багато лексикографів, зокрема І.С. Гнатюк [4; 5], П.Й. Горецький [7], С.П. Левченко [16], Л.С. Паламарчук [21] та ін., див. також Проспект «Словника української мови» в 11-и томах [27; 28] та численні публікації у фаховому збірнику «Лексикографічний бюлетень» [17].

Для укладання словників *різних типів*, які в цілому давали б картину *повного* реєстру та *оптимального* опису українського лексикону (залежно від їхнього призначення), необхідне постійне опрацювання мовних джерел та накопичення лексико-ілюстративної бази; тривалий час таку функцію виконувала Лексична картотека (далі — ЛК). Сьогодні закономірно постає питання оновлення фактичної бази, що передбачає на основі наявних і накопичуваних лексичних матеріалів створити сучасну систему в цифровому просторі з необхідним змістовим і технічним супроводом. Така комп'ютерна система слугувала б лексикографам інструментом не тільки для різноаспектного опрацювання в картотечі лексики в найширших *контекстах її уживання*, а й для виявлення *змін* у лексиконі та граматичному ладі української мови, *тенденцій* формування її нових норм, для їх належного лексикографічного опису.

На всіх етапах розвитку теорії та практики академічної лексикографії в Україні питання джерел мовного матеріалу та його опрацювання в лексикографічному контексті було одним із базових, про що свідчать ґрунтовні дослідження С.І. Головащука [6], А.А. Москаленка [19], Л.С. Паламарчука [21], М.М. Пилинського [23], Л.М. Полюги [26], Б.К. Галаса [2; 3], І.А. Казимирової [11] та ін. Традиційно результатом такого опрацювання була паперова лексична картотека цитатного типу — збірка карток-ілюстрацій уживання в текстах лексем та фразеологізмів. Проблема створення Лексичної картотеки як наукової бази для укладання словників української мови постала на державному рівні в Україні ще 1918 р., коли йшлося про утворення спеціальної Комісії для складання словника живої української мови (КСЖУМ), зокрема, про потребу «взятися до праці над збиранням лексичного знадібку, добуваючи його в певній системі з живих людських говірок, з фольклорних записів, і з мови поодиноких авторів»¹. Із часу заснування 1918 року до сьогодні ЛК переживала періоди і розквіту (1919 — 1929, 1950 — 1980 рр.), регулярного поповнення (1938 — 1941, 1944 — 1949 рр., 90-ті рр. ХХ ст.) і політичних

¹ Мову оригіналу збережено (цит. за: Записки історично-філологічного відділу. Під ред. П. Зайцева. Книга I (1919), 144 + LCV с. Київ, 1919. XVIII).

репресій (1933 р.), і значного чи меншого занепаду (1930 — 1937 рр., 1941 — 1944 рр., поч. ХХІ ст.) (про історію ЛК див. праці І.С. Гнатюк [5], С.П. Левченка [16], Н.М. Неровні [20], О.М. Тищенко [36; 37]). На основі ЛК було створено віхові академічні словники української мови ХХ ст., передусім уже згаданий академічний тлумачний «Словник української мови» в 11 т. Сьогодні Лексична картотека Інституту української мови НАН України — це близько 6 000 000 паперових карток, що, попри понад столітню ретроспективу поданих у них лексичних матеріалів, і сьогодні є багатим джерелом для різнопланових лексикологічних досліджень і підготовки нових словників української мови.

Переорієнтація сучасної лексикографічної практики на нові технології опрацювання мовної інформації стимулює розвиток корпусного моделювання мови, творення різноманітних мовних ресурсів у цифровому просторі, практичних методик формування словникових баз даних, про що свідчать дослідження Є.А. Карпіловської [12; 13], В.І. Перебийніс та В.М. Сорокіна [22], Н.П. Дарчук [9], О.М. Демської-Кульчицької, О.Л. Перевозчикової та В.О. Січкаренка [10], О.М. Тищенко [39] та ін. З огляду на це як джерело та інструментарій лексикографічних студій має запрацювати Електронна лексична картотека (далі — ЕЛК) — *відкрита й динамічна комп'ютерна лінгвістична система, призначена для накопичування, упорядкування, лексикографічного опису й зберігання лексико-ілюстративного матеріалу як основи створення словників нового покоління різних типів (загальномовних пояснювальних та аспектних, галузевих, термінологічних), а також як лексикографічна інформаційно-довідкова, дослідницька, редакційно-видавнича та навчальна система.*

Пропонуємо *концепцію ЕЛК*, стратегію й технологію добору, анотування й уведення *джерел* до її бази даних, загальні риси *інтерфейсу* комп'ютерної системи ЕЛК, *форму фіксування та інтерпретації* лексико-цитатного матеріалу (електронної «картки») з детальнішою і гнучкішою (порівняно з паперовою картокою) структурою, шляхи зацифрування матеріалів збережених *паперових картотек* для створення модулів (субкартотек) ЕЛК тощо.

Ідеологія ЕЛК. Основне призначення ЕЛК — бути лексико-ілюстративною базою та інструментом для створення словників різного типу, передусім тлумачного словника активного типу з середнім обсягом реєстру 80 — 100 тис. одиниць, який подавав би лексичне ядро сучасної української мови (тобто лексику, активно вживану в мовній діяльності сучасного суспільства), а також словника з обсягом реєстру 150 — 180 тис. слів, що повніше, всебічніше й глибше презентував би лексику сучасної української мови. І.С. Гнатюк справедливо вважає, що об'єктивний аналіз лексики на основі значного кола текстів здатний суттєво змінити усталену схему просторово-часового маркування лексики, уточнити її сучасні функціональні характеристики. З огляду на це 2016 р. група лексикології та лексикографії розпочала опрацювання текстів українських письменників, перекладачів, публіцистів, науковців і громадських діячів ХХ — ХХІ ст., а також видатних особистостей минулих століть, творчість яких

з ідеологічних причин була під забороною, а тому оригінальний, самобутній мовний стиль їхніх творів не був досі об'єктом належного лексикографічного опису. «Саме з авторської лексикографії слід починати, бо саме студіювання мови окремого письменника, публіциста, мемуариста виводить нас на проблему слова поза словником» [4]. Ідеться про той шар лексики, що з різних причин — ідеологічних, методологічних, естетичних, хронологічних тощо — не увійшов до словників, але потребує лексикографічного опрацювання й наступного лінгвістичного дослідження. Так, кількісна та якісна сторони джерел мають першорядне значення не лише для того масиву слів, які складатимуть реєстр майбутніх словників активного типу, а й для визначення й опису всіх необхідних у словниковій статті відомостей про слово.

ЕЛК має стати електронним зібранням не лише слів та словосполук з контекстами їх уживання, а й супровідних джерел різного типу, які забезпечать верифікацію таких матеріалів завдяки інформаційно-пошуковій системі, налаштованій на потреби лексикографування. Отже, це *інтерактивне робоче місце словникаря*, оскільки надасть йому базу та інструментарій для роботи з різними типами джерел у процесі укладання словника.

Для цього система об'єднуватиме в своїй джерельній базі тексти, словники, загальномовну картотеку, наявну в Інституті й заведену в цифровий формат, лексичні індекси, словники (зокрема як додатки дисертацій, монографій) тощо, а також матиме зв'язок із джерелами в інтернеті — це корпуси мови, електронні словники, бібліотеки та ін. ЕЛС міститиме *картотечну базу* та інструментарій для її ведення, інформаційно-пошукову систему для верифікації лексичного матеріалу за різними типами джерел, інструментарій для укладання словників різного типу в інтерактивному режимі відповідно до стандартів сучасної світової лексикографії². Електронна система уможливить зручну роботу із зібраним лексиконом української мови за потрібними лексикографу параметрами (часовими,

² Наприклад, WSJP — Великий словник польської мови Польської Академії наук (ПАН) укладають на основі *автентичної джерельної бази*, це: а) Національний корпус польської мови (NKJP); б) допоміжний корпус, створений в Інституті польської мови ПАН спеціально для потреб словника; в) польський сегмент Інтернету; г) інші лексикографічні ресурси ПАН. Інформаційно-пошукова система «Артефакт» мережевого інформаційного агентства «Інтегрум» — це *джерельна і верифікаційна база* випусків лексичних інновацій «Інноваційна лексична служба. Словникові матеріали» (2001 — 2003), що їх створено у Санкт-Петербурзі як продовження серії «Нове в російській лексиці. Словникові матеріали» (16 випусків від 70-х до 90-х рр. ХХ ст.). Сербські колеги, окрім розпрацювання сучасних джерельних ресурсів, зосередили зусилля й на збереженні надбань попередніх поколінь лінгвістів. Для дальшого укладання та видання «Словника сербськохорватської літературної та народної мови» Сербської академії наук і мистецтв, відомого багатотомного Словника САНУ, 20 томів якого до літери П уже побачили світ, зацифровано *лексичні матеріали — паперову картотеку*, зібрану за 120 років. Матеріали, що містять інформацію не тільки про мову, а й культуру, звичаї, історію, вірування, наукову думку тощо, заведені в електронну систему, частково анотовані й удоступнені в мережі для автоматизованого опрацювання.

просторовими, функціонально-стильовими, жанрово-тематичними, авторськими тощо) для виконання певних лінгвістичних завдань, оскільки забезпечить точність, об'єктивність та інформативність, а електронна форма словників забезпечить їхню відкритість та динамічність. Отже, ЕЛК буде водночас і *джерелом* масивів української лексики, що їх належить осмислити й подати в нових словниках, граматиках, порадиниках з культури мови, правописі, і водночас *інструментом, засобом* їх опрацювання — знадобом сучасного лексикографа³.

ЕЛК уможливить ідентифікацію українського мовного та мовознавчого контексту, дасть змогу збагнути витoki багатьох сучасних процесів та явищ у мові й мовній свідомості суспільства, а також позамовні та позамовознавчі чинники впливу на нього. Це буде уявленням мовної ситуації ХІХ — поч. ХХІ ст. (відбитої в текстах художньої, наукової літератури, публіцистики, у текстах виробничої та управлінської сфер тощо), осмисленої сучасними філологами. ЕЛК сприятиме дослідженням: з історії мови, правопису, контактів української мови з іншими мовами, вивчення семантичних і граматичних процесів у мові, явищ активації, деактивації та реактивації, ідеологізації та деідеологізації, термінування та детермінування лексики, розвитку функціональних стилів мови, її територіальної, соціальної та функціонально-стильової диференціації, напрямів і способів розширення й поглиблення її когнітивного та комунікативного просторів тощо.

Для формування **структури і змісту ЕЛК** ураховано як досвід попередніх поколінь українських мовознавців, так і потреби сучасних лексикографів, сьогоденні інформаційно-технічні умови їхньої праці та розвиток лінгвістичної теорії. Лексична картотека Інституту, накопичена за понад 100 років, — це сукупність паперових карток, що містять контексти, виокремлене слово в початковій формі та паспортизацію джерела. Зберігши в основі ЕЛК цю форму параметризації лексичного матеріалу в картотечі цитатного типу, вважаємо за потрібне посилити її зв'язком із базою мовних джерел.

Отже, ЕЛК буде представлена двома пов'язаними блоками: 1) *база мовних джерел* — первинні й вторинні джерела (тексти, словники, лексичні індекси тощо) для верифікації слова в ширших контекстах уживання, ідіолектах певних авторів, літературних напрямів, інших мовних ідіомах (регіолектах, соціолектах), у текстах різної структури та тематики. На

³ Словники ХХ ст. фіксують два значення слова *знадіб* та варіантів *надіб*, *(з)надібок*, *(з)надоби* — це і матеріал (напр., *знадіб до словника*), й інструмент, прилад (*знадіб до шиття, до писання*) [30; 33; 34]. Зважаючи на те, що призначення описуваної електронної системи полягає і в зосередженні мовного матеріалу, і в забезпеченні інструментарію для роботи з ним, а також підтримуючи історичну тяглість мовознавчої традиції (згадаймо «*Знадоби до словаря южнорусского*» І.Г. Верхратського, згаданий вище в доповідній записці українських академіків *лексичний знадібок*), вважаємо, що це слово увиразнює зміст пропонованої електронної системи і заслугоує на повернення в сучасний лексикографічний мововжиток, принаймні, на професійне його обговорення.

основі цієї бази буде створено основний блок: 2) *картотечна база* — власне «картотека цитат» в електронному форматі як стрижень ЕЛК: заголовне слово чи словосполука, фрагмент тексту і його паспортизація. Таку картотеку з відповідною джерельною підтримкою (блок 1) призначено для з'ясування опису форми, семантики та вживання слова, його власне мовного (стильового, стилістичного, оцінного, експресивного) та історико-культурного потенціалу. Розгляньмо ці два блоки.

БАЗА МОВНИХ ДЖЕРЕЛ. Мовне джерело як об'єкт лінгвістичного дослідження — це одиниця безпосереднього (інструментально-фізичного) чи опосередкованого (графічного) засвідчення мови чи її елементів, обсяг і зміст якої визначено можливостями та потребами спілкування. У створенні загальномовних словників використовують два види джерел. *Первинні* джерела — художні твори, газети, часописи, щоденники, спогади, епістолярій тощо, — це факти мовної діяльності, що склалися об'єктивно і є джерелом того чи того слова з художньо-літературних творів найрізноманітніших жанрів, із наукової літератури різного призначення, із періодичних видань, записів народної творчості, усного літературного мовлення тощо. *Вторинні* джерела — словники, енциклопедії, індекси та ін., — створено внаслідок лінгвістичного опрацювання первинних джерел, осмислення лінгвістами й енциклопедистами тих чи тих мовних даних відповідно до мети дослідження (див. праці О.Й. Блінової [1]; С.І. Коткова [15]; І. Сидні Лендау [18]; Ю.В. Поздрань [25]). З огляду на це до бази мовних джерел плануємо ввести таке.

1. Первинні джерела: а) тексти наукового, публіцистичного, офіційно-ділового та ін. стилів, зокрема художніх і публіцистичних творів авторів-сучасників та авторів, творчість яких із різних причин була під частковою чи повною забороною за часів СРСР і сьогодні повертається до українського мовно-культурного простору, формуючи його тематичний і світоглядно-ідеологічний компоненти [4]. Це такі автори, як П.О. Куліш, П.П. Чубинський, Х.О. Алчевська, Богдан Лепкий, С.О. Єфремов, В.В. Винниченко, В.П. Підмогильний, М.В. Семенко, О.А. Слісаренко, Микола Хвильовий, В.Є. Свідзинський, Юрій Клен, Т.С. Осьмачка, М.Г. Куліш, Є.П. Плужник, В. Домонтович, Б.-І. Антонич, У.О. Самчук, М.Д. Руденко, Є.Ф. Маланюк, І.М. Чендей, Іван Багряний, Василь Барка, Р.В. Андріяшик, Григій Тютюнник, М.С. Вінграновський, І.В. Жиленко, В.Г. Дрозд, М.О. Лукаш, Г.П. Кочур, Л.В. Костенко, М.В. Попович, Є.О. Сверстюк, І.М. Дзюба, А.О. Содомора, О.С. Забужко, Ю.І. Андрухович, В.О. Шевчук, Ю.Р. Издрик, Л.А. Дереш, С.В. Жадан, О.В. Ірванець, Т.Б. Прохасько, А.Я. Полежака та ін. (визначення переліку авторів та творів залежно від територіальної, часової, стильової, жанрової тощо належності — тема окремої розвідки); б) зразки усного літературного мовлення, записи живої, спонтанної мови; в) зразки живого спілкування в мережі Інтернет — книжно-розмовного мовлення, яке згідно з формою мови (письмовою) має ознаки книжного стилю, а за умовами спілкування, за лексичними, синтаксичними тощо ознаками — усно-розмовного [40].

Наголошуємо на двох аспектах добору первинних джерел до текстової бази ЕЛК. *Перший* полягає в актуальній проблемі відповідності тексту певного видання (чи його електронної копії) авторському тексту, авторській редакції, тобто наголошуємо на проблемі технічних та ідеологічних купюр, редакторських правок, доведення у відповідність з чинним правописом того чи того часу та ін. Вважаємо, що насамперед потрібно створити електронну базу текстів як копій (у форматі DjVu із функцією пошуку) тих видань, що найбільше відповідають авторському задумові. Такий формат буде приступним для цифрового опрацювання і забезпечить візуальний зв'язок з оригіналом для точного відтворення та аналізу тексту. Відомо, що цифрові копії паперових видань хибують численними помилками, неточностями, а отже, наукове дослідження та словник, побудовані на спотвореному тексті, не можна вважати коректними й адекватними реальному їхньому об'єкту й завданням сучасного мовознавства: П.Ю. Гриценко наголошує, що варіант написаного автором тексту є найбільш надійною вихідною інформаційною базою для вивчення ідіолекту, оскільки аналіз тексту, віддаленого від авторського задуму, неминуче спричиняє неточності оцінок та неповноту опису мовних рис творів письменника [8: 17, 20 — 21].

Другий аспект добору первинних джерел до електронної бази текстів полягає в актуалізації поняття «жива мова». Вважаємо необхідним відновити практику введення до лексико-ілюстративної бази зразків усної мови у графічному записі (т. зв. «польові записи» були основою багатьох картотек вітчизняних лексикографів, зокрема у ХІХ — на поч. ХХ ст.), створити базу аудіозаписів, а також зразків книжно-розмовної мови спілкування в мережі Інтернет. Це потребуватиме розпрацювання для ЕЛК методики й інструментарію накопичення й анотування зразків живої мови як одного з різновидів первинних джерел електронної бази даних. Тут, без сумніву, прислужиться досвід формування фонотек і корпусів усної мови, зокрема діалектних і мас-медійних.

2. Вторинні джерела бази ЕЛК — це реєстри слів з їхнім описом, напр., *лексичні фонди, індекси, картотеки, електронні копії і версії словників*, такі, як: Російсько-українські словники <https://r2u.org.ua>; Словник української мови: в 11 т. (1970 — 1980) <http://sum.in.ua>; Словопедія <http://slovopectia.org.ua>; *корпуси*: Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) М.О. Шведової і Д.В. Сичінави <http://uacorpus.org>; Корпус текстів української мови (КТУМ), створений під керівництвом Н.П. Дарчук <http://www.mova.info/corpus.aspx> тощо. Удоступнені для широкого загалу, такі ресурси можуть бути інтегровані до ЕЛК через систему пошуку, розпрацьовану саме для потреб роботи лексикографа.

Картотеки — це передусім наявні в Інституті української мови НАН України паперові картотеки, які плануємо перевести в цифровий формат. Тому одним з етапів розбудови ЕЛК є створення модулів (субкартотек) збережених паперових картотек: Лексичної картотеки д. п. ХХ ст.; картотеки нових надходжень кінця ХХ — поч. ХХІ ст.; картотек творів

Т.Г. Шевченка й І.П. Котляревського; матеріалів, виписаних із Біблії; граматичної, ономастичної, діалектної картотек; картотеки мовних інновацій і термінів тощо.

Досвід зацифрування паперових картотек уже є: 2018 р. розпочато роботу над створенням комп'ютерної системи «Архівна картотека» — цифрового формату лексико-ілюстративного матеріалу КСЖУМ Всеукраїнської Академії наук, зокрема робочих матеріалів «Російсько-українського словника» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова (1924 — 1933)⁴. Цифрову версію Архівної картотеки із зображеннями карток та пошуком за вказаним словом чи його частиною (для пілотних 2 тис. розпізнаних карток) розміщено в Інтернеті (<http://mova.cf>). Оскільки робота з електронною версією Архівної картотеки не вимагає реєстрації, для всіх зацікавлених уже є прямий доступ до цієї картотеки з можливістю ознайомитися з картками КСЖУМ, працювати зі словами, цитатами, джерелами, з'ясувати, зокрема, на якому матеріалі міг бути творений IV том «Російсько-українського словника» 1924 — 1933 рр. [38], якою лексикою міг бути доповнений IV том Грінченкового «Словника української мови» за ред. С.О. Єфремова й А.В. Ніковського (видання цього доповненого словника теж обірвалося 1928 року на III томі), яка лексика могла бути матеріалом інших загальномовних українських словників періоду національно-культурного відродження в Україні у 20-х роках минулого століття.

Саме в цій картотеці збереглися польові записи, зразки *живої мови*, зібрані з різних регіонів України та її давніх етнічних територій, напр.: *Слезить — Сльозувати*. *А молода за ворітьми сльозує*. *Борзен. пов. О. Андр.*; *Слякоть*. — *Сльота, ж. і; Сльота почалась — дощ, вітер. с. Франтівка на Липовеччині; Смугловатий — Смагляватий*. *Вона ж смаглявата таки*. *Борзен. п. (О. Андр.)*; *Темножелтій*⁵ *Смуглий — Смаглюватий, а, е; с. Франтівка (Липовеч); Тайний — Скрітний* *Постав вишні десь на сонці, у скрітньому місці, де ніхто не бачить*. *Звиног. (Крим)*.

Нагадаємо, що ці матеріали цілком могли перебувати в полі наукової уваги авторів та редакторів словників 20-х рр. ХХ ст. й увійти до запланованих, але не зреалізованих тоді праць чи й (із цілком зрозумілих причин як виразно національна, самобутня лексика) залишитися поза нормативними словниками радянської доби, як-от, не знаходимо в словниках таких одиниць, як *росіць, самоцвітити, чавунотопильний*, а також *злоба* у знач. «вада, порок», *звершений* у знач. «досконалий, довершений» та ін.; *сльозувати, смагляватий* (натомість поширена форма, зафіксована в словниках — *смаглюватий*), *скрітний*. У «Словнику україн-

⁴ Проект здійснили О.М. Тищенко, Л.П. Кислюк, Ю.В. Поздрань та Ю.О. Вознюк в Інституті української мови НАН України за підтримки Українського культурного фонду (№ 1109, вересень — листопад 2018 р.). Систему й веб-ресурс створено із залученням програмістів на чолі з М.М. Ткаченком.

⁵ Під час розпізнавання тексту картки в базі даних електронної Архівної картотеки як складника ЕЛК цілковито зберігаємо орфографію, пунктуацію оригіналу, фіксуємо суттєві правки: новий переклад, графічний чи фонетичний варіант, закреслення, вставки тощо.

ської мови» в 11 т. 1970 — 1980 р. та «Словнику українсько-російському» за ред. А.В. Ніковського 1927 р. зафіксовано тільки *скритний* зі значеннями «замкнутий, таємний, потайний» [33; 34]. Так, увійшовши до структури ЕЛК, «Архівна картотека» як інформаційно-пошукова та дослідницька система дає поживу для роздумів і над зовнішньою, і над внутрішньою формою слова, сферою й часом його функціонування тощо, є ресурсом для з'ясування лексичного та фразеологічного потенціалу живої української мови, засвідченого текстами карток на кінець ХІХ — початок ХХ століття⁶.

Отже, це є перший крок переведення лексичних картотек із паперових форм у формати комп'ютерних баз даних для системи ЕЛК. Далі передбачено зацифрування Лексичної картотеки Інституту української мови НАН України д. п. ХХ ст., інших картотек Інституту, поєднання матеріалів ЛК з уже наявними електронними індексами слів у складі комп'ютерного фонду інновацій в українській мові, Морфемно-словотвірному фонді української мови, уже згаданих «Українському лексиконі кінця ХVІІІ — початку ХХІ ст.», «Словнику української мови. Додатковому томі» та інших наявних паперових ресурсах.

КАРТОТЕЧНА БАЗА — це сукупність «карток» у визначеному електронному форматі на основі дібраних джерел. Створення академічної Лексичної картотеки (від 1918 року) базувалося на опрацюванні різноманітної літератури та живої мови [30, Передмова]. Наступне розпрацювання засад добору й розписування джерел ЛК для створення «Словника української мови» в 11 т. бачимо в Робочій інструкції до суцільного й вибіркового виписування матеріалів для лексичної картотеки Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, де, зокрема, зазначено: «від розписувачів вимагається уміння знайти потрібне для картотеки слово і виписати його в такому контексті, який би виразно розкрив його значення, обізнаність з народними фразеологічними зворотами української мови (різних типів — загальноживаними, професійними, термінологічними тощо), щоб не пропускати їх при розписуванні літератури різних жанрів і стилів» [29: 71]. Таким чином, окрім потреби створити суцільний реєстр української лексики за обраними джерелами, наголошено й на принципі вибіркового комплектування лексико-ілюстративного матеріалу.

За цією традиційною методикою, що перевірена часом і досвідом, передбачено створити *електронну картотечну базу* як продовження, новий блок класичної Лексичної картотеки. Формувати такий блок плануємо у два способи: шляхом а) *суцільного розписування* обраного масиву текстів — з увагою до кожного слова тексту. В електронному форматі це буде здійснено автоматично й супроводжено системою морфологічного аналізу тексту й визначенням для кожної словоформи лемми (словнико-

⁶ Вірогідно, ця картотека містить матеріали картотеки видатного українського мовознавця П.Г. Житецького, а також журналу «Київська старовина» — картки, що їх збирали для «Словаря української мови» за ред. Б.Д. Грінченка [37].

вої форми) і тегів (граматичних і стилістичних ознак слова, його системних і функціональних властивостей, походження); б) *вибіркового розписування* — з увагою до рідковживаних слів, неологізмів, okazіоналізмів та ін., а також слів, значення або особливості вживання яких унаочнює контекст, та одиниць, не зафіксованих чи неілюстрованих у фундаментальних словниках, насамперед — у «Словнику української мови» в 11 т. (1970 — 1980). Цей вид роботи передбачає ручне введення тексту в поля «картки», зокрема це інформація про стилістичну, фонетичну, граматичну динаміку слова, енциклопедична чи історико-культурна довідка, елементи тлумачення тощо: такий вид добору й опрацювання лексики й цитатного матеріалу є запорукою *індивідуального фахового підходу до мови*, зумовленого вже згаданю високоякісною мовознавчою та загальногуманітарною підготовкою лексикографа. Відмінність електронної картотечної бази від субмодулів ЕЛК, які міститимуть зацифровані паперові картки, полягає в тому, що останні є статичним вторинним джерелом, яке вже історично склалося в процесі лінгвістичного опрацювання текстів мовознавцями, але буде активно долучене для лексикографічної практики. Картотечна база, з одного боку, — логічне продовження паперової ЛК, з іншого — новий за формою та інструментарієм електронний продукт, у розпрацюванні якого буде враховано наявний досвід колег [10].

Сьогодні для ЕЛК вироблено уніфіковану форму фіксування та інтерпретації лексико-цитатного матеріалу в табличному форматі XL, що дає змогу створити лінійний електронний аналог традиційної лексичної картотеки, але з детальнішою та гнучкою її структурою й функціональним потенціалом. Зараз триває *вибіркове* розписування художніх, публіцистичних і наукових текстів. Для обох способів добирання матеріалу з текстів (суцільного та вибіркового) в електронній «картці» передбачено такі поля: **обов'язкові:** *заголовне слово; стала словосполука (ССС); цитата; джерело, сторінка*⁷; **допоміжні:** *граматична характеристика* (частиномовна належність, належність до певної категорії у межах частини мови); *стильова та стилістична характеристики; тлумачення; примітки; довідка про походження слова* (лінгвістична та енциклопедична, історико-культурна); *варіанти наголошування та написання; додаткові одиниці* (граматичні форми, парадигматичні відношення: синоніми, антоніми, омоніми, а також варіанти вживання в тексті, особливі, рідкісні форми); *результати звіряння з іншими лексикографічними джерелами* (насамперед зі «Словником української мови» в 11 т.) для виявлення відмінностей в семантиці та вживанні (ремарки, подання форм слова, синтагматика). Кожне допоміжне поле матиме субполе «*варіант*» (*діахронний / синхронний*), де за потреби буде зафіксовано варіанти написання й наголошування, які побутували або побутують у мові, зміну вживання (сфери, гра-

⁷ Автоматично буде подано дату створення, автора «картки» (оператора) та інші показники (статистичні, аналітичні відомості про дібраний матеріал тощо).

матичні категорії, сполучуваність — лексична й синтаксична тощо, місце й час фіксації у лексикографічних джерелах).

З опертям на описану методику триває робота співробітників групи лексикології та лексикографії відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту зі *створення авторських картотек мови творів* Є.О. Сверстюка, О.С. Забужко, Ю.І. Андруховича, О.Т. Гончара, І.М. Дзюби, Григора Тютюнника, М.Ф. Слабошпицького, перекладів М.О. Лукаша та ін. Укладання картотек у форматі XL дасть змогу конвертувати накопичені текстові масиви у базу комп'ютерної системи ЕЛК.

Формування окремої бази лексичного ресурсу, що з різних причин залишився поза загальномовними тлумачними словниками: авторських новотворів, okazіоналізмів, слів чи сталих словосполук (як маркерів певної доби, так і маркерів авторського стилю), актуалізованої лексики, семантично чи стилістично оновленої, граматично модифікованої в мові того чи того автора, дасть підстави переглянути реєстри тлумачних словників української мови щодо їх повноти, відповідності реальному стану розвитку мови та її функціонування, з'ясувати доцільність доповнення авторськими лексичними знахідками. Напр., із текстів Ю.І. Андруховича до картотеки ввійшли такі одиниці: **знакування** — позначення знаками, вираження у знаках; означання: *Літера, таким чином, виявляється базовою одиницею (елементарною частинкою, «атомом») знакування знання; візія* — ідея, бачення, логічна конструкція образу бажаного майбутнього: *Дотепер я двічі здійснював певні енциклопедичні спроби. Першою був спеціальний проект «Глосарій» часопису текстів і візій «Четвер» (У «Словнику української мови» в 11 т.: рідко, тс. привид); автогеографія, автогеобіографія* — автобіографія, осмислена з погляду місця життя, місця подій: *Автобіографія, що накладається на географію — як це назвати? Автогеографія? Автогеобіографія?* (Лексикон інтимних міст, 2016: 5 — 7); **безрам'яний хрест** — зламанний хрест; пор.: однораменні, двораменні, трираменні хрести (авторський образ понівеченої віри): *Цей морок містечка, ці кажани у дзвіницях, ці свічки на цвинтарі, ці катівні в підвалах, .. а також ці зіржавілі труби, крани, облуплені раковини, засмічені купальні, зужитий посуд, подерті простирадла, бита порцеляна, закопані дзвони, спалені книги, хрести безрам'яні, чотири вершиники* (Рекреації, 1996: 71) тощо.

Опрацювання таких слів і висловів уможливить укладення на надійній основі активного словника мови творчої особистості — українських письменників, перекладачів, публіцистів, науковців, громадських діячів, знавців і майстрів українського слова ХХ — початку ХХІ ст., якого на сьогодні ще не має жодна слов'янська лексикографічна традиція. На розв'язання таких завдань і скеровано обговорювану в пропонованій статті систему Електронна лексична картотека.

Отже, початковим етапом опрацювання обраних первинних джерел (текстів) нової картотечної бази ЕЛК є створення модуля мови творчих особистостей (письменників, науковців, перекладачів, громадських дія-

чів) у режимі *вибіркового розписування*. Наступним етапом буде *суцільна вибірка* та автоматичне формування індексу слів за її результатами. У перспективі розбудова комп'ютерної системи ЕЛК як знадобу сучасного лексикографа на сучасних теоретичних і практичних засадах уможливить створення відкритої лексико-ілюстративної джерельної бази для сучасного лексикографа. Формування електронної бази первинних та вторинних мовних джерел, картотечної бази, їхній зв'язок із відкритими ресурсами інтернету сприятимуть функціонуванню ЕЛК як динамічної комп'ютерної лінгвістичної системи. Заціфрування й уведення до ЕЛК паперових картотек як самостійних модулів, поповнення системи новим мовним матеріалом із його періодизацією, наступне модифікування як системи, так і лексикографічних параметрів опрацювання для неї текстових масивів може бути передумовою словникарської роботи наступного часу, предметом діахронного вивчення й використання для виявлення особливостей українського мовомислення й української лексикографічної традиції, її тяглості й водночас динамічності, забезпечить надійні теоретичні й практичні підвалини укладання українських словників нового покоління, творення нових граматик мови, а також відновлювання автентики та вдосконалювання українського правопису, підвищення культури мови, сприятиме екології української мови, збереженню її повноцінного функціонування як мови Української держави в обставинах дедалі інтенсивнішої глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блинова О.И. О предмете лингвистического источниковедения. *Языки и топонимия Алтая*. Барнаул, 1981. С. 83 — 89.
2. Галас Б.К. Важливі вияви лексикографічного досвіду А. Кримського. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2014. Вип. 19. С. 28 — 35.
3. Галас Б.К. До характеристики джерел рукописного українсько-російського словника М.О. Руберовського. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2008. Вип. 12. С. 112 — 115.
4. Гнатюк І.С. Шляхи формування джерельної бази тлумачної лексикографії сучасної української літературної мови. *Лексикографічний бюлетень. Збірник наукових праць*. Київ, 2015. Вип. 24. С. 9 — 4.
5. Гнатюк І.С. Лексична картотека. *Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України — 75, 1930 — 2005: Матеріали до історії*. Київ, 2005. С. 329 — 337.
6. Головащук С.І. А.Ю. Кримський як лексикограф. *А.Ю. Кримський — україніст і орієнталіст*. Київ, 1974.
7. Горещький П.Й. Історія української лексикографії. Київ, 1963.
8. Грищенко П.Ю. Ідіолект і текст *Лінгвостилістика: об'єкт — стиль, мета — оцінка*. *Збірник наукових праць*. Київ, 2007. С. 16 — 43.
9. Дарчук Н.П. Комп'ютерне анотування українського тексту: результати і перспективи. Київ, 2013.
10. Демська-Кульчицька О.М., Перевозчикова О.Л., Січкаренко В.О. Розвиток лексичної картотеки української мови. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 19 — 20. Комп'ютерні науки. 2002. С. 40 — 48.
11. Казмирова І.А. Історична термінографія в контексті лінгвістичного джерелознавства. *Мова і культура*. 2014. Вип. 17. Т. II (170). С. 265 — 272.
12. Карпіловська Є.А. Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика. Підручник. Донецьк, 2006.

13. Карпіловська Є.А. Лексична картотека і корпус як інструменти лексикографічного моделювання слова. *Лексикографічний бюлетень. Збірник наукових праць*. Київ, 2015. Вип. 24. С. 15 — 22.
14. Касарес Х. Введение в современную лексикографию. Москва, 1958.
15. Котков С.И. О предмете лингвистического источниковедения. *Источниковедение и история русского языка*. Москва, 1964. С. 5.
16. Левченко С.П. Українська лексична картотека. *Мовознавство*. 1968. № 4. С. 37 — 42.
17. Лексикографічний бюлетень. Збірник наукових праць. Київ, 1951 — 1963. Вип. 1 — 9.
18. Лендау Сидні І. Словники: мистецтво та ремесло лексикографії. Київ, 2012.
19. Москаленко А.А. Нарис історії української лексикографії. Київ, 1961.
20. Неровня Н.М. До 85-річчя лексичної картотеки. *Лексикографічний бюлетень. Збірник наукових праць*. Київ, 2004. Вип. 10. С. 12 — 18.
21. Паламарчук Л.С. Українська радянська лексикографія (питання історії, теорії та практики). Київ, 1978.
22. Перебийніс В.І., Сорокін В.М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія. Навч. посібник. Київ, 2009.
23. Пилинський М.М. З історії розвитку української лексикографії (Деякі уваги щодо джерел і реєстру «Словаря української мови» за редакцією Б. Грінченка). *Дослідження з мовознавства*. Київ, 1962. С. 3 — 30.
24. Пилинський М.М. Мовна норма і стиль. Київ, 1976.
25. Поздрань Ю.В. «Російсько-український словник» за редакцією А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова в історико-лінгвістичному контексті. Вінниця, 2018.
26. Полюга Л.М. Структура і функції словникових статей у лексиконах різних типів. *Українська історична та діалектна лексика. Збірник наукових праць*. Львів, 2003. Вип. 3. С. 16 — 23.
27. Проспект тлумачного словника української мови. Київ, 1958.
28. Проспект тлумачного словника української мови. Доопрацьований за досвідом укладання і редагування перших томів. *Мовознавство*. 1967. № 3.
29. Робоча інструкція до виписування матеріалів для лексичної картотеки Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР. *Лексикографічний бюлетень. Збірник наукових праць*. Київ, 2016. Вип. 25. С. 71 — 84.
30. Російсько-український академічний словник: Т. I — III. Київ, 1924 — 1933.
31. Словарь української мови. Київ, 1907 — 1909. Т. I — IV.
32. Словотвір. URL: <http://slovotvir.org.ua> (дата звернення: 23.12.2018).
33. Словник української мови в 11 т. Київ, 1970 — 1980.
34. Словник українсько-російський. Київ, 2018 (перевидання 1927).
35. Старко В.Ф. Проблема авторитетності двомовних словників. *Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія. Ларисі Григорівні Скрипник. Матеріали Міжнар. наук. конф., присвяч. пам'яті Л.Г. Скрипник (1921 — 2004)*. Київ, 2011. С. 315 — 322.
36. Тищенко О.М. Архівна картотека як лексико-ілюстративна база «Російсько-українського словника» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова. I. Лексична картотека: історія створення та репресій. *Українська мова*. 2016. № 2. С. 44 — 71.
37. Тищенко О.М. Архівна картотека як лексико-ілюстративна база «Російсько-українського словника» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова. II. Лексична картотека: Мікро- і макроструктура архівної картотеки. *Українська мова*. 2016. № 3. С. 57 — 78.
38. Тищенко О.М. Архівна картотека: шукаючи словникові матеріали четвертого тому «Російсько-українського словника» за ред. А.Ю. Кримського та С.О. Єфремова. *Лексикографічний бюлетень. Збірник наукових праць*. Київ, 2016. Вип. 25. С. 40 — 51.
39. Тищенко О.М. Система «Архівна картотека української мови» як дослідницький корпус. *Тези I Міжнародної науково-прикладної конференції «Корпусна лінгвістика: розроблення технологій нового покоління»*. Київ, 2018.
40. Тищенко О.М. Стиль мови Інтернет-спілкування в Національному корпусі української мови. *Лінгвостилістика: об'єкт — стиль, мета — оцінка. Збірник наукових праць, присвяч. 70-річчю від дня народження проф. С.Я. Єрмоленко*. Київ, 2007. С. 362 — 367.

REFERENCES

1. Blinova, O.I. (1981). About the subject of linguistic source studies. *Languages and toponymy of Altai*. P. 83 — 89. Barnaul (in Rus.).
2. Galas, B.K. (2014). Important lexicographic experience of A. Krymsky. *Modern problems of linguistics and literary criticism*, 19, 28 — 35 (in Ukr.).
3. Galas, B.K. (2008). To the characteristics of the sources of the handwritten Ukrainian-Russian dictionary M.O. Rubeursky. *Modern problems of linguistics and literary criticism*, 12, 112 — 115 (in Ukr.).
4. Hnatyuk, I.S. (2015). Ways of forming the source base of the explanatory lexicography of modern Ukrainian literary language. *Lexicographic bulletin. Collection of scientific works*, 24, 9 — 14. Kyiv (in Ukr.).
5. Hnatyuk, I.S. (2005). Lexical card index Institute of Linguistics named after. O.O. Potebni NAS of Ukraine — 75, 1930 — 2005: Materials to the history. P. 329 — 337. Kyiv (in Ukr.).
6. Golovashchuk, S.I. (1974). A.Yu. Krymsky as a lexicographer. *A.Yu. Krymsky — Ukrainian and Orientalist*. Kyiv (in Ukr.).
7. Goretsky, P.Y. (1963). History of Ukrainian lexicography. Kyiv (in Ukr.).
8. Hrytsenko, P.Yu. (2007). Idiotlet and text. *Linguistic: object — style, purpose — assessment. Collection of scientific works*. P. 16 — 43. Kyiv (in Ukr.).
9. Darchuk, N.P. (2013). Computer Annotation of Ukrainian Text: Results and Prospects. Kyiv (in Ukr.).
10. Demska-Kulchytka, O.M., Perevozchikova, O.L., Sichkarenko, V.O. (2002). Development of lexical card index of the Ukrainian language. *Scientific notes of NaUKMA*. Vol. 19 — 20. Computer Science. P. 40 — 48 (in Ukr.).
11. Kazymyrova, I.A. (2014). Historical Terminography in the Context of Linguistic Source. *Studies Language and Culture*, 17, II (170), 265 — 272 (in Ukr.).
12. Karpilovska, Ie.A. (2006). Introduction to Applied Linguistics: Computer Linguistics. Textbook. Donetsk (in Ukr.).
13. Karpilovska, Ie.A. (2015). Lexical card index and body as tools of lexicographic modeling of the word. *Lexicographic bulletin. Collection of scientific works*, 24, 15 — 22. Kyiv (in Ukr.).
14. Casares, X. (1958). Introduction to modern lexicography. Moscow (in Rus.).
15. Kotkov, S.I. (1964). About the subject of linguistic source studies. *Source study and the history of the Russian language*. P. 5. Moscow (in Rus.).
16. Levchenko, S.P. (1968). Ukrainian lexical card index. *Linguistics*, 4, 37 — 42 (in Ukr.).
17. Lexicographic Bulletin. (1951 — 1963). *Collection of scientific works*, 1 — 9. Kyiv (in Ukr.).
18. Landau Sidney, I. (2012). Dictionaries: Art and Craft of Lexicography. Kyiv (in Ukr.).
19. Moskalenko, A.A. (1961). Essay on the history of Ukrainian lexicography. Kyiv (in Ukr.).
20. Nerovnya, N.M. (2004). To the 85th anniversary of the lexical card index. *Lexicographic Bulletin: Collection of Scientific Papers*, 10, 12 — 18. Kyiv (in Ukr.).
21. Palamarchuk, L.S. (1978). Ukrainian Soviet lexicography (questions of history, theory and practice). Kyiv (in Ukr.).
22. Perebyinis, V.I., Sorokin, V.M. (2009). Traditional and computer lexicography. Teaching manual. Kyiv (in Ukr.).
23. Pylynsky, M.M. (1962). From the history of the development of Ukrainian lexicography (Some attention to the sources and the register of “Dictionary of the Ukrainian language”, edited by B. Grinchenko). *Studies in linguistics*. P. 3 — 30. Kyiv (in Ukr.).
24. Pylynsky, M.M. (1976). Language norm and style. Kyiv (in Ukr.).
25. Pozdran, Yu.V. (2018). “Russian-Ukrainian dictionary” edited by A.Yu. Krymsky and S.O. Efremov in the historical-linguistic context. Vinnytsya (in Ukr.).
26. Poluga, L.M. (2003). Structure and functions of vocabulary articles in lexicon of different types. *Ukrainian historical and dialectal vocabulary. Collection of scientific works*, 3, 16 — 23. Lviv (in Ukr.).
27. Prospectus of the Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language. (1958). Kyiv (in Ukr.).
28. Prospectus of the Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language. Completed by the experience of stacking and editing the first volumes. (1967). *Linguistics*, 3 (in Ukr.).
29. Working instructions for writing materials for lexical files of the Institute of Linguistics them O.O. Potebnya. (2016). *Lexicographic Bulletin. Collection of scientific works*, 25, 71 — 84. Kyiv (in Ukr.).

30. Russian-Ukrainian Academic Dictionary (1924 — 1933). Vol. I — III. Kyiv (in Ukr.).
31. Dictionary of the Ukrainian language (1907 — 1909). Vol. I — IV. Kyiv (in Ukr.).
32. Wordwork. URL: <http://slovotvir.org.ua> (Accessed 23.12.2018) (in Ukr.).
33. Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes. (1970 — 1980). Kyiv (in Ukr.).
34. Dictionary Ukrainian-Russian. (1927). Kyiv (in Ukr.).
35. Starko, V.F. (2011). Problem of authority of bilingual dictionaries. *Ukrainian lexicography in the general context: theory, practice, typology Larissa Grigorievna Skrypnyk, Materials of the International Scientific Conference, devoted to the memory of L.G. Skrypnyk (1921 — 2004)*. P. 315 — 322. Kyiv (in Ukr.).
36. Tyshchenko, O.M. (2016). Archival card index as a lexical and illustrative base of the Russian-Ukrainian dictionary, ed. A.Yu. Krymsky and S.O. Efremov. I. Lexical card index: history of creation and repression. *Ukrainian language*, 2, 44 — 71 (in Ukr.).
37. Tyshchenko, O.M. (2016). Archival card index as a lexical and illustrative base of the Russian-Ukrainian dictionary, ed. A.Yu. Krymsky and S.O. Efremov. II. Lexical card index: Micro- and macrostructure of archival card indexes. *Ukrainian language*, 3, 57 — 78 (in Ukr.).
38. Tyshchenko, O.M. (2016). Archival Cards: Looking for vocabulary materials of the fourth volume of the “Russian-Ukrainian Dictionary” for ed. A.Yu. Crimean and S.O. Efremov. *Lexicographic bulletin. Collection of scientific works*, 25, 40 — 51. Kyiv (in Ukr.).
39. Tyshchenko, O.M. (2018). System “Archiv Card index of the Ukrainian language” as a research corps. *Abstracts of the International Scientific and Applied Conference “Corpus linguistics: development of technologies of the new generation”*. Kyiv (in Ukr.).
40. Tyshchenko, O.M. (2007). The language of the Internet communication in the National Corpora of the Ukrainian language. *Linguistic style: object — style, purpose — assessment. Collection of scientific works devoted. 70th anniversary of the birth of prof. S.Ya. Yermolenko*. P. 362 — 367. Kyiv (in Ukr.).

Статтю отримано 27.12.2018

O.M. Tyshchenko

Institute of the Ukrainian language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

ELECTRONIC LEXICAL CARD INDEX: THE WAYS OF CREATION THE TOOLKIT OF THE MODERN LEXICOGRAPHER

The article describes the principles of creation of the Electronic lexical card index (ELCI) as an automated place of the modern lexicographer. ELCI is an open and dynamic computer linguistic system designed for accumulation, arrangement, lexicographic multi-parameter description and storage of lexical-illustrative material as the basis for the creation of dictionaries of a new generation of different types, general explanatory and aspect, industry, terminology. The service is aimed at fulfilling the fundamental lexicographic tasks and with the development will become an information, reference, research, educational and editorial and publishing lexicographic system. The units of the ELCI structure are the electronic lexical card index and the base of the linguistic sources; units of content — word or phrase. The parallel formation of the electronic base of primary and secondary linguistic sources, the text array of the new electronic file system, will facilitate the functioning of the ELCI as a dynamic computer linguistic system. The introduction of paper lexical card indexes as independent modules, the replenishment of the system with a new language material with its periodization, the subsequent modification of both the system and the lexicographic parameters of the processing of text arrays for it may be a prerequisite for the work of the next time, and the subject of careful diachronic study and use for instilling the identity of the Ukrainian thinking and Ukrainian lexicographic tradition, its continuity and, at the same time, dynamism, will provide reliable theoretical and practical basement Ukrainian dictionaries us to the conclusion of a new generation, creation of new grammar and authentic renewal and improvement of Ukrainian spelling, preserve its full functioning as the Ukrainian state language in circumstances more intense globalization.

Keywords: *ukrainian lexicography, dictionary, lexical index, electronic lexical card index, card, linguistic source.*